

In memoriam Pavel Pelz

Náš nejvýznamnější a nejznámější specialista na nahrávání hlasů ptáků, který se po celý život zabýval zaznamenáváním zvukových projevů ptáků i jiných zvířat, čestný člen České společnosti ornitologické (ČSO), Ing. Pavel Pelz, CSc., zemřel v Mladé Boleslavi 20. května 2015 ve věku nedožitých 91 let.

Narodil se 25. června 1924 v Českých Budějovicích a po absolvování Vysoké školy elektrotechnické v Brně pracoval jako vedoucí vědeckého oddělení fyzikální elektrotechniky v Ústavu pro elektrotechniku tehdejší Československé akademie věd v Praze. Od mládí se vážně věnoval ornitologii a studiu bioakustiky. Od r. 1956 pořizoval zvukové záznamy hlasů živočichů a po získání prvního magnetofonu propadl právě nahrávací vášni. Nevynechal jedinou příležitost k cestě do „pražské divočiny“, často i ve všední jarní dny vstával ve tři hodiny ráno a za chvíli již chodil v terénu na severozápadním okraji Prahy. První Pavlovy magnetofony měly řadu dětských nemocí a jejich provoz vyžadoval stálou údržbu i drobné opravy, které byl schopen provést sám. Vozil s sebou náhradní konektory a elektrickou pájku na opravu chybných nebo nedokonalých „studených“ spojů, kterou napájel z akumulátorové baterie auta. Tak se mnohokrát stalo, že musel ještě za tmy ráno vyhledat vhodné místo v lese nebo na louce s minimální rosou a zde si otevřít opravárenskou dílnu. Samozřejmě v té době se vždy jako naschvál odehrávaly právě akustické koncerty.

Své nahrávky Pavel pořídil v 9 státech Evropy a v asijské části Turecka. V 70. letech jezdil velmi rád do přírodní rezervace Serrahn v Meklenbursku v bývalé NDR („východním“ Německu), kde pořídil nahrávky mnoha ptačích druhů, zejména dravců. Byl autorem několika desítek zvukových publikací na LP deskách, magnetofonových kazetách, CD a CD-ROM. Vyvinul vlastní techniku zvukového záznamu hlasů a zvuků živočichů ve volné přírodě a specializoval se i na jejich zpracování a analýzy z hlediska bioakustiky. Byl rovněž spoluautorem oblíbených televizních a rozhlasových pořadů pro mládež, mnoho let spolupracoval s redakcí Meteoru Českého rozhlasu – jmenujme alespoň jeho velmi populární příspěvky v pořadu Hlas pro tento den. O magnetofonovém záznamu ptačích hlasů napsal také článek do Živy (1976, 2: 69–70).

V r. 1991 založil edici Biophon, ve které vydal unikátní tituly audiokazet a kompaktních disků s vlastními zvukovými záznamy a tištěným doprovodným textem (blíže viz www.cso.cz/biophon.html). Byly určeny odborníkům, pedagogům, studentům, ochráncům a milovníkům přírody. Staly se také oceňovanou pomůckou při výuce biologie moderní akustickou metodou. Odborně a technicky kvalitně zpracované nahrávky z digitálních záznamů

1 Pavel Pelz často nahrával v národní přírodní rezervaci Velký a Malý Tisý u Lomnice nad Lužnicí v chráněné krajinné oblasti Třeboňsko. Zde při snímání zpěvu cvrčilky říční (*Locustella fluviatilis*). Obr. je z hrázce rezervace pod terénní stanicí České společnosti ornitologické, ve které Pavel vždy přespával. Foto B. Žižková

jsou zachovány na audiokazetách a nová vydání i na CD.

Pavel Pelz se též zabýval počítačovou analýzou hlasových a zvukových projevů živočichů. Předmětem jeho výzkumu byly zejména analýzy v časové i frekvenční oblasti a jejich odborné vyhodnocení. Jde o oscilogramy, amplitudové oscilogramy, frekvenční analýzy zvukového signálu, amplitudová spektra, sumární spektra, výkonová spektra, sonogramy, formanty zvukových projevů, vyšší harmonické složky, harmonickou analýzu, rytmogramy, třídimenzionální analýzy akustického signálu ad.

Také ozvučil prostřednictvím svých záznamů několik přírodovědeckých a ochrannářských stálých nebo periodických výstav, např. v národním parku Podyjí. Velkým oceněním jeho práce byl povzbuzující dopis světově známého spisovatele a přírodovědce Geralda Durrella v r. 1991. Prováděl též poradenskou činnost ve věci instrumentálních i hlasových projevů a signálů živočichů, zvukových efektů z přírody a problémů aplikované bioakustiky, včetně techniky akustického záznamu

zvuků ve volné přírodě. Spolupracoval s několika zahraničními vydavateli v Evropě, včetně přírodovědné redakce BBC, ale také v dalekém Japonsku. Pro reedici Fauny ČSSR, Ptáci 1 napsal kapitolu Hlasové a zvukové projevy. Provozoval i webové stránky www.biophon.cz. Není v možnostech této krátké vzpomínky na zakladatele české bioakustiky Pavla Pelze psát o všech jeho dílech a pracích. Výčet vydaných audiokazet, LP desek, CD a CD-ROM by zbral několik stránek, podrobnější informace najdete v časopise České společnosti ornitologické (Sylvia 2015, 51: 117–121).

Rovněž v zoologických zahradách zaznamenával hlasové projevy více než 200 druhů zvířat. Měl neomezený přístup do pražské zoo, a když žádal o volný přístup také v době uzavření zahrady, přijal to jeho přítel a tehdejší ředitel zoo Zdeněk Veselovský s pochopením a dodatkem, že aspoň pomůže s hlídáním zahrady (v té době byl totiž v horní části zoo ukraden nádherný samec sovice sněžní – *Bubo scandiacus*, syn. *Nyctea scandiaca*). Pavel tam chodil i v noční tmě a otvíral si jednotlivé pavilony se zvláštními pocity. Zvláště potom, když utekl mladý tygr a v nedaleké ulici skočil ze střechy garáže do otevřeného okna našťestí prázdného bytu v prvním patře.

Osobně jsem se znal s Pavlem přes 50 let. Poznal jsem v něm opravdového přítele, kamaráda, čestného, velmi slušného a ochotného člověka. Důkazem jeho šlechetnosti a nezištnosti je i fakt, že daroval ČSO výhradní neomezenou licenci k dalšímu užívání a šíření získaných nahrávek.

Společně jsme prožili mnoho nezapomenutelných a krásných dní a chvil v přírodě. Vzpomínám, jak jsme byli ještě za totality nahrávat v noci v jedné vesnici na Třeboňsku hlas sýčka obecného (*Athene noctua*). Pavel zapnul mikrofon a v jeho citlivém zařízení se místo houkání sýčka ozvalo rádio Svobodná Evropa, které někdo doma poslouchal. Jindy jsme v národní přírodní rezervaci Raná u Loun nahrávali zpěv strnada zahradního (*Emberiza hortulana*). Počasí nám zprvu přálo a podařilo se skvělý záznam hlasu tohoto pěvce. Náhle se však přihnaly bouřkové mraky a průtrž mračen rozbahnila terén natolik, že jsme nemohli z rezervace odjet. Šel jsem tehdy do blízké stejnojmenné obce žádat o pomoc, z bahna nás úspěšně vyprostil až traktor.

V r. 2011 Pavla postihla mozková mrtvice a protože již nebyl zdravotně schopen nadále pracovat ve svém dejvickém bytě v Praze, přestěhovali se i s manželkou do domova pro seniory v Luštěnicích u Mladé Boleslavi. Ani tam se však nepřestal zabývat svými milovanými nahrávkami hlasů ptáků. Jeho poslední prací bylo CD s hlasy 233 druhů ptáků jižních Čech jako příloha a rozsáhlá kapitola v knize Ptáci jižních Čech (viz recenze publikace na str. XLVII tohoto čísla Živy), jejíž vydání koncem r. 2015 se už bohužel nedočkal.

Pavel Pelz se dožil vysokého věku, přesto však jeho odchod z tohoto světa představuje velkou ztrátu pro českou ornitologii a celoevropskou bioakustiku. Jsem přesvědčen, že každý, kdo ho osobně znal, si zachová na tohoto nestora záznamů hlasů ptáků nezapomenutelné vzpomínky. Čest jeho památce.